

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2016.25.60>

Aleksandra GROSZEK

Nauczyciel – rodzic – uczeń we współczesnej edukacji

Słowa kluczowe: nauczyciel, rodzic, uczeń, relacje, proces edukacyjny, współczesność.

W holistycznym ujęciu edukacji, pojmowanej także jako proces dydaktyczno-wychowawczy, uczestniczą przedstawiciele reprezentujący trzy odrębne grupy społeczne. Pierwszą z nich jest środowisko nauczycielskie, które kieruje i prowadzi ten proces, kolejną grupą, w której znajdują się osoby będące głównymi podmiotami edukacyjnymi, są uczniowie, a także ich rodzice – pełniący rolę współuczestników w wychowaniu oraz współorganizatorów postępowania edukacyjnego.

W momencie, w którym dziecko rozpoczyna naukę szkolną, rodzice i nauczyciele stają się uczestnikami pewnej relacji i wzajemnych oddziaływań. Jak pisała Inetta Nowosad: „Tym samym podejmują wysiłki, by zrealizować swoje własne oczekiwania”¹. Ich pragnieniom powinien towarzyszyć ten sam cel, tj. dobro i rozwój dziecka. Istotne jest, aby byli oni nastawieni na relację współpracy i jedność oczekiwań także wobec siebie². Uczeń, jako osoba będąca głównym celem tych oddziaływań, również ma swój wpływ na relację między nauczycielem a rodzicem.

W historii wychowania rodzice nie zawsze pojmowani byli jako współmierni partnerzy w działaniach edukacyjnych i wychowawczych szkoły. Rok 1989 to cezura licznych przemian nie tylko ustrojowych, ale także edukacyjnych. W ich wyniku rodzicom jako podmiotowi społecznemu zaczęto przypisywać coraz to większą rolę w procesie dydaktyczno-wychowawczym³. W latach 90. rodzina ponownie stała się partnerem w funkcjonowaniu szkoły. W tym czasie:

¹ I. Nowosad, *Współpraca nauczycieli z rodzicami i szkoły ze środowiskiem lokalnym*, [w:] *Jakość życia i jakość szkoły. Wprowadzenie w zagadnienia jakości i efektywności pracy szkoły*, red. I. Nowosad, I. Mortag, J. Ondráková, Zielona Góra 2010, s. 344.

² Tamże.

³ B. Lulek, *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*, Rzeszów 2008, s. 13–14.

Rodzice z osób pełniących drugorzędną rolę w szkole stają się pełnoprawnymi współgospodarzami odpowiedzialnymi za całokształt funkcjonowania szkoły. Stworzono tym samym niezbędne warunki do przejścia przez nich współodpowiedzialności za proces edukacji, za jego poziom i jakość oraz realizację w praktyce idei partnerstwa rodziców, nauczycieli i uczniów⁴.

Rodzicom zaczął przysługiwać szereg praw, na mocy ustanowionych w tym okresie aktów prawnych. Równoległe z rozwojem obszaru unormowań, ich odpowiedzialność za wychowanie swoich dzieci stała się większa, ale i wzrosły ich wymagania wobec szkoły.

Bezapelacyjny jest fakt, że zachowanie właściwych relacji pomiędzy pedagogami a rodzicami jest podstawowym warunkiem skutecznego działania wychowawczego na terenie szkoły. Rodzice są filarem szkoły odpowiedzialnym za sprawne jej funkcjonowanie. Dodatkowo, poprawne stosunki między nimi umożliwiają jeszcze lepsze zrozumienie dziecka przez obydwie grupy. Uczeń powinien mieć przekonanie, że dydaktycy i rodzice w swoich działaniach wychowawczych podążają jednym torem. Pozwala to na odbieranie przez dziecko jednakowych sygnałów z otaczającej je rzeczywistości i kształtowanie określonych norm oraz wartości. Tymczasem brak zgodności w tych oddziaływaniach prowadzi do zaburzeń w zachowaniu wychowanka oraz odbieraniu przez niego bodźców⁵. Im lepsze bowiem są relacje pomiędzy nauczycielem a rodzicem, tym dziecko lepiej pracuje i odnajduje się w procesie edukacyjnym. Potwierdzają to słowa Wojciecha Eichelberga: „Bliska współpraca rodziców z nauczycielami jest konieczna po to, żeby dziecko mogło żyć w zintegrowanych, a nie w dwóch odrębnych systemach”⁶ – zamieszczone we wstępie artykułu Beaty Wiśniewskiej: *Rodzice–szkoła: wybrane aspekty budowania współpracy*.

Celem współpracy nauczycieli z rodzicami jest uświadomienie rodzicom, że rozwój dziecka zależy od ich wspólnie realizowanych działań. Efektem owej współpracy jest między innymi tworzenie na co dzień właściwej atmosfery wychowawczej w szkole i w domu. Składają się na nią stosunki interpersonalne w relacji nauczyciel–uczeń, nauczyciel–rodzic, uczeń–uczeń. Opiekunowie muszą być dla dziecka wymagający, a jednocześnie wyrozumiali i serdeczni. Atmosferę wychowawczą tworzy też satysfakcja nauczycieli i rodziców z dobrze spełnianych obowiązków⁷.

Stosunek nauczyciel–rodzic–uczeń opiera się na wielu czynnikach, zarówno wewnętrznych (cechy osobowościowe, status społeczny – wykształcenie, osobiste doświadczenia), jak i zewnętrznych (presja społeczna, autorytety, różnorod-

⁴ Tamże, s. 55.

⁵ P. Bąbel, S. Trusz, *Rodzina i szkoła – wybrane aspekty budowania współpracy. Nowe perspektywy współpracy. Nauczanie początkowe*, „Kształcenie Zintegrowane” 2004, nr 2, s. 110.

⁶ B. Wiśniewska, *Rodzice–szkoła: wybrane aspekty budowania współpracy*, „Profesor.pl. Serwis Edukacyjny”, <http://www.profesor.pl/publikacja,29177> [dostęp: 25.10.2016].

⁷ J. Sakowska, *Szkoła dla rodziców i wychowawców*, Warszawa 1999, s. 109.

ność metod wychowawczych, sposoby przekazywania informacji, wzajemne oczekiwania). W literaturze przedmiotu odnaleźć możemy szereg ich przykładów⁸.

Na przestrzeni ostatnich lat zauważalny jest spadek autorytetu nauczyciela, a co za tym idzie, zmieniają się relacje na linii nauczyciel–rodzic–uczeń. Jeszcze do niedawna pedagog był osobą odznaczającą się dużym autorytetem społecznym. To jego zdanie i opinia były najważniejsze i nikt prawdziwości słów nauczycielskich nie poddawał większej krytyce. Każdy rodzic odnosił się do nauczyciela z szacunkiem i ufnością. Dziecko w tych relacjach znajdowało się w centrum zainteresowania, jako obiekt obopólnej współpracy pedagoga i rodzica. Obecnie hierarchia ta została zaburzona, prym wiodą rodzice, którzy nie darzą nauczycieli takim poważaniem, jak niegdyś.

Jedną z barier, jaka pojawia się przy relacjach pomiędzy nauczycielami a rodzicami, jest przeświadczenie rodziców, iż pedagodzy nie posiadają wystarczających kompetencji i wiedzy oraz nie potrafią w należyty sposób jej przekazać, co skutkuje słabymi postępami w nauce ich dzieci. Warto odnieść się do porad, jakie do nauczycieli kieruje m.in. Cindy J. Christopher⁹, która zachęca do stosowania specjalnych kart tygodniowych, miesięcznych, a także opisowych ocen semestralnych, które pozwolą na zweryfikowanie, jakie braki w edukacji dziecka spowodowane są niekompetencją nauczyciela, a jakie brakiem mobilizacji do nauki samego ucznia. Takie karty mają na celu zweryfikowanie rzetelności, sumienności i umiejętności ucznia. Rodzic na bieżąco będzie informowany o postępach ucznia, a także dowie się, co robić, aby wskazane braki niwelować. Dodatkowo, aby ułatwić przepływ informacji, stosować można tabelę zachowania, gdyż rodzice często nie wierzą nauczycielom, że ich dziecko zachowuje się w taki czy inny sposób.

Oczywiście za spadek autorytetu nauczyciela odpowiedzialni są także sami pedagodzy, którzy niejednokrotnie nie potrafią we właściwy sposób komunikować się ze swoimi podopiecznymi, jak i ich rodzicami. Takie koło zazębia się i nić porozumienia w relacjach nauczyciel–rodzic–uczeń staje się niezwykle trudna.

W literaturze przedmiotu odnajdujemy wiele sposobów na doskonalenie tych relacji i poprawę ich jakości. Przykładem może posłużyć książka autorstwa wspomnianej już C.J. Christopher: *Nauczyciel – rodzic. Skuteczne porozumiewanie się*, gdzie znajduje się szereg rad oraz opisane są sposoby postępowania w celu zawierania dobrych kontaktów z rodzicami. Autorka podkreśla, że niezwykle ważne jest podjęcie współpracy z rodzicami jeszcze przed rozpoczęciem nauki ich dzieci w szkołach. W publikacji zaproponowano ciekawe i dotąd dość rzadko praktykowane sposoby, takie jak: spotkania informacyjne przed rozpoczęciem roku szkolnego, pikniki integracyjne, listy i kwestionariusze skierowane do rodziców przez nauczycieli w celu zapoznania się z wymaganiami szkoły i nauczyciela, jakie będą stawiane przed uczniami. Mogą one także posłużyć ja-

⁸ Piszą na ten temat między innymi: K. Hernik, K. Malinowska, A. Wach-Kąkolewicz.

⁹ C.J. Christopher, *Nauczyciel – rodzic. Skuteczne porozumiewanie się*, Gdańsk 2004, s. 69.

ko informacja o sposobie pracy wychowawcy i o niezbędnych dla ucznia przyborach na cały rok szkolny¹⁰. Takie działania z pewnością pozwalają na stwarzanie dobrych relacji w tych kręgach społecznych. Właściwe zachęcanie rodziców do uczestnictwa w życiu szkoły i informowanie ich o tym, co dzieje się na zajęciach z udziałem ich dzieci, także przyczynia się do wzbudzenia większego autorytetu nauczyciela i sprawia, że rodzice są bardziej zaangażowani i pragną nieść pomoc pedagogom. Jest wiele sposobów informowania rodziców o działaniach szkoły oprócz tradycyjnych wywiadówek. Odnaleźć je możemy także w wyżej przytoczonej pracy¹¹.

Zachowanie poprawnych relacji nauczyciel–rodzic nie zawsze jest łatwym zadaniem do wykonania dla nauczyciela, który w sposób elastyczny musi dopasować się do niejednokrotnie różnych oczekiwań rodziców.

Dodatkową trudność stanowi fakt, że rodzice uczniów nie są jednorodną grupą podobnych do siebie osób. Często łączy ich jedynie fakt, że ich dzieci chodzą do jednej klasy w tej samej szkole. Nauczyciel spotyka się więc z ogromną różnorodnością wśród rodziców uczniów i dotyczy to zarówno osobowości rodziców, stylów komunikacyjnych, jak i pomysłów dotyczących tego, jak szkoła powinna traktować uczniów, jak ich uczyć, jak wspierać¹².

Mówiąc o relacjach, jakie dostrzec możemy pomiędzy rodzicami a ich dziećmi, wyróżnić możemy kilka typów rodziców i stylów wychowania: demokratyczny, dominujący-autokratyczny, zaniedbujący, pozwalający na wszystko, kochający i stanowczy. W literaturze odnajdujemy także typy postaw rodziców w stosunku do nauczycieli. Do najbardziej popularnych należą: rodzic agresywny, zaprzeczający, nieobecny, wspomagający. Wyróżnić możemy również typy nauczycieli: demokratyczny, partnerski, autorytarny, niepewny, luzak. Warto podkreślić, że znajomość wymienionych postaw na pewno pozwoli na udoskonalenie relacji nauczyciel–rodzic–uczeń, gdyż ułatwi wzajemne zrozumienie się i pozwoli na efektywną współpracę¹³.

Właściwe relacje w tych grupach nie są sprawą łatwą także dla samych rodziców, którzy pragną, aby ich dzieci były pod jak najlepszą opieką oraz aby szkoła zapewniała takie warunki, które pozwolą na spełnienie wysokich oczekiwań stawianych przez współczesny świat¹⁴. Uczniom utrzymanie właściwej jakości tych relacji nie przychodzi łatwo, to w ich kierunku płyną bowiem wymagania i oczekiwania z dwóch stron. Nauczyciele pragną wypełniać swoje powinności w jak najlepszy sposób, zgodnie z konkretnymi wytycznymi i wymogami,

¹⁰ Tamże, s. 15–22.

¹¹ Tamże, s. 26–42.

¹² K. Hernik, K. Malinowska, *Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów*, Warszawa 2015, s. 12.

¹³ J. Łukasik, K. Jagielska, R. Solecki, *Nauczyciel – Wychowawca – Pedagog. Szkolne wyzwania*, Kielce 2013, s. 114–118.

¹⁴ K. Hernik, K. Malinowska, dz. cyt., s. 12–13.

wyposażyć ucznia w konkretną wiedzę i umiejętności oraz starają się oddziaływać na ich wychowanie tak, aby podopieczni byli uczciwymi, potrafiącymi się zachować w każdej sytuacji, ludźmi. Rodzicom zaś najbardziej zależy na tym, aby ich dzieci stały się mądre i wszechstronnie wykształcone.

Warto pamiętać, że – niestety – na ucznia może najbardziej oddziaływać brak poprawnych relacji pomiędzy nauczycielami a rodzicami. W poradniku *Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną* odnajdujemy wiele porad dotyczących budowania dobrych relacji między nimi. Autorzy zachęcają do stosowania różnorodnych form komunikacji z rodzicami, takich jak:

- internetowe kanały komunikacji,
- spotkania indywidualne,
- spotkania grupowe,
- uroczystości okolicznościowe,
- dzienniczek ucznia,
- dzienniki elektroniczne,
- spotkanie rodzic – nauczyciel – uczeń, na neutralnym gruncie, zamiast grupowego zebrania¹⁵.

Trudności w omawianych stosunkach personalnych potęguje próba odnalezienia się we wzajemnych oczekiwaniach i pretensjach, co powoduje narastającą frustrację zarówno w kręgach nauczycieli, rodziców, jak i uczniów. Niezwykle istotny jest sposób i ton, jakim mówimy, aby przekazać informację. Umiejętnie prowadzona rozmowa jest w stanie całkowicie zmienić relacje międzyludzkie¹⁶. Dotyczy to wszystkich opisywanych grup.

Jak podkreśla Lucyna Smółka w swoim artykule¹⁷, na przestrzeni czasu jednym ze zjawisk przyczyniających się do przekształceń w relacjach nauczyciel–uczeń–rodzic jest „kryzys wartościowania”. Zjawisko to wiąże się z „[...] kryzysem wiedzy na temat tego, do czego należy dążyć, z czego zrezygnować, co jest ważne, a co nieistotne”¹⁸. Kryzys ten potęguje dezorientację w kreowaniu własnego systemu wartości, dlatego relacje te zostały zaburzone na przełomie wcześniejszych lat.

Zdaniem Kazimierza Denka:

Wartości to kluczowy problem dla edukacji szkolnej. Występują w niej jako system norm rzutujących na poczynania nauczycieli i uczniów. Podczas kształcenia odwołujemy się

¹⁵ Tamże, s. 15.

¹⁶ Z. Hoffman, *Rodzic w szkole. Partner, klient czy intruz?*, „Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia «Wspólnota Polska». Uczymy, jak Uczyć”, www.odnswp.pl/rodzic-w-szkole/ [dostęp: 15.10.2016].

¹⁷ L. Smółka, *Wychowanie na początku XXI wieku – konteksty i wyzwania*, [w:] *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna na początku XXI wieku: wyzwania i konteksty*, red. M. Królicza, E. Piwowarska, E. Skoczylas-Krotla, Częstochowa 2007, s. 22.

¹⁸ W. Brezinka, *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, Kraków 2005, s. 21.

do wartości, które uczniowie mogą zaakceptować, a nawet identyfikować się z nimi. Wartości są kategorią edukacji i nauki o niej. Stanowią dla niej źródło inspiracji i dyrektyw. Przyciągają one dzieci, uczniów i dorosłych ku sobie. Zmuszają do dokonywania wyborów i podejmowania decyzji. Dlatego trzeba uczynić wszystko, żeby wartości mogły być rozpoznawane, rozumiane, akceptowane i respektowane¹⁹.

Dodatkowo zmienność relacji w tych kręgach społecznych dokonała się na skutek „silnego subiektywizmu”, który powoduje, że postępowanie człowieka zorientowane jest na działanie zgodne z indywidualnymi potrzebami. Aktualnie możemy zauważyć upadek społeczeństwa prospołecznego, gdyż populacja, a w tym także środowiska z kręgu nauczyciel–rodzic–uczeń, w swoim postępowaniu kieruje się silnym subiektywizmem. Ludzie często nie postępują bezinteresownie i racjonalnie, lecz wykonują jakąś pracę tylko wtedy, gdy jest dla nich opłacalna i pozwala zaspokoić jedynie własne potrzeby. Wówczas jednostka stawia się w centrum i dąży do tego, aby to jej racje zawsze były respektowane, na skutecznego dochodzi do zatracenia poprawnych relacji społecznych. Aktualnie propagowana tolerancja spowodowała, że nauczyciele nie potrafią utrzymać swoich ideałów i racji, by nie narażać się na krytykę i zarzucanie im braku tolerancji oraz ograniczania wolności uczniów.

Dynamicznie rozwijające się technologie oraz globalizacja, które pełnią rolę zarówno pozytywną, jak i negatywną, mają duże znaczenie w edukacji. Ludzie pochłonięci są nowymi, ciągle udoskonalanymi technikami, które pozwalają na dużo szybszy i łatwiejszy kontakt z innymi, są także źródłem przeróżnych informacji, narażają nas jednocześnie na zanik relacji międzyludzkich, gdyż większość kontaktów prowadzona jest drogą elektroniczną²⁰. Współczesne nastawienie społeczeństwa na pracę powoduje, że rodzice nie znajdują czasu także na budowanie poprawnych relacji ze swoimi dziećmi. Często są tak zapracowani, że w ciągu dnia nie zamieniają z nimi ani jednego słowa, a za brak efektów ich kształcenia oskarżają nauczycieli.

Aktualnie żyjemy w społeczeństwie medialnym, niezwykle tolerancyjnym, bezpośrednim, gdzie dostrzegalny jest spadek i kryzys autorytetów oraz relacji międzyludzkich oraz wzrost społecznych patologii²¹. Społeczeństwo medialne, brak bezpośrednich kontaktów interpersonalnych, powodują problemy w relacjach społeczności szkolnej. Kiedyś nie były one tak głęboko zakorzenione. Dzieci spędzały dużo więcej czasu w swoich środowiskach rówieśniczych, a także z rodzicami, co pozwalało im na poprawne kształtowanie własnej osobowości, kreowanie swojej wizji świata i nabywanie umiejętności zawierania oraz podtrzymywania kontaktów społecznych.

W zmieniających się warunkach życia społecznego zmienia się edukacja, obraz nauczyciela oraz jego autorytet. Zadania stawiane dziś pedagogom nie są

¹⁹ K. Denek., *Wartości jako źródło edukacji*, [w:] *Dziecko w świecie wartości*, t. 1, red. K. Denek, U. Morszczyńska, W. Morszczyński, S.C. Michałowski, Kraków 2003, s. 34.

²⁰ L. Smółka, dz. cyt., s. 22-25.

²¹ U. Ordon, *Nauczyciel w przestrzeni edukacyjnej jednoczącej się Europy*, Częstochowa 2007, s. 8.

łatwe²². Kreowanie poprawnych relacji na płaszczyźnie nauczyciel–rodzic–uczeń przy dynamicznie rozwijającym się świecie jest bardzo ważnym zadaniem.

Powyższe rozważania pozwalają na sformułowanie istotnych, dla poprawnego funkcjonowania edukacji, wniosków odnoszących się do nauczycieli, rodziców i uczniów.

- W oddziaływaniach dorosłych zorientowanych na ucznia istotne jest kierowanie się jednym frontem wychowawczym, tylko wtedy dziecko jest w stanie właściwie się rozwijać. Zatem rodzice i nauczyciele powinni funkcjonować w dobrych relacjach oraz dążyć do tych samych celów pedagogicznych.
- Poprawne relacje pomiędzy pedagogami, rodzicami i uczniami są drogą do sukcesu szeroko rozumianego procesu edukacyjnego szkoły. Muszą o tym pamiętać wszystkie grupy biorące udział w tym procesie.
- Rodzice, jako osoby współodpowiedzialne za wychowanie i edukację swoich dzieci, powinni starać się ingerować w działania szkoły poprzez wsparcie i pomoc podczas organizowania procesu edukacyjnego.

Bibliografia

- Bąbel P., Trusz S., *Rodzina i szkoła – wybrane aspekty budowania współpracy. Nowe perspektywy współpracy. Nauczanie początkowe, „Kształcenie Zintegrowane”* 2004, nr 2.
- Brezinka W., *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, Kraków 2005.
- Christopher C.J., *Nauczyciel – rodzic. Skuteczne porozumiewanie się*, Gdańsk 2004.
- Denek K., *Wartości, jako źródło edukacji*, [w:] *Dziecko w świecie wartości*, t. 1, red. K. Denek, U. Morszczyńska, W. Morszczyński, S.C. Michałowski, Kraków 2003.
- Hernik K., Malinowska K., *Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów*, Warszawa 2015.
- Hoffman Z., *Rodzic w szkole. Partner, klient czy intruz?*, „Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia «Wspólnota Polska». Uczymy, jak Uczyć”, <http://odnswp.pl/rodzic-w-szkole/>, [dostęp: 15.10.2016],
- Leśniak M., *Autorytet nauczyciela – trudne wyzwanie współczesnej szkoły*, „Nowa Szkoła” 2008, nr 10.
- Lulek B., *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*, Rzeszów 2008.
- Łukasik J., Jagielska K., Solecki R., *Nauczyciel – Wychowawca – Pedagog. Szkolne wyzwania*, Kielce 2013.

²² M. Leśniak, *Autorytet nauczyciela – trudne wyzwanie współczesnej szkoły*, „Nowa Szkoła” 2008, nr 10, s. 38–40.

- Nowosad I., *Współpraca nauczycieli z rodzicami i szkoły ze środowiskiem lokalnym*, [w:] *Jakość życia i jakość szkoły. Wprowadzenie w zagadnienia jakości i efektywności pracy szkoły*, red. I. Nowosad, I. Mortag, J. Ondráková, Zielona Góra 2010.
- Ordon U., *Nauczyciel w przestrzeni edukacyjnej jednoczącej się Europy*, Częstochowa 2007.
- Sakowska J., *Szkoła dla rodziców i wychowawców*, Warszawa 1999.
- Smółka L., *Wychowanie na początku XXI wieku – konteksty i wyzwania*, [w:] *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna na początku XXI wieku: wyzwania i konteksty*, red. M. Królicza, E. Piwowarska, E. Skoczylas-Krotła, Częstochowa 2007.
- Wiśniewska B., *Rodzice–szkoła: wybrane aspekty budowania współpracy*, „Profesor.pl. Serwis Edukacyjny”, <http://www.profesor.pl/publikacja,29177>, [dostęp: 25.10.2016].

Teacher – parent – student in modern education

Summary

Educating, which takes into consideration three subjects in its process, should care about the teacher-parent-student relationship. While observing reality it can be noticed that building such good relation is an extremely difficult task. The basic condition for education to be effective is for teachers and parents to be on the same page. The contemporary world seems to be a threat for education, that is why it is vital for everybody to care about a proper teacher-parent-student relationship.

Keywords: teacher, parent, student, relations, educational process, contemporaneity.